

Гардабхадзе І.А.

доцент, кафедра дизайну одягу,
Київський національний університет
культури і мистецтва

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ ХУДОЖНЬОГО ПРОЕКТУВАННЯ СУЧАСНОГО ОДЯГУ

Анотація. Охарактеризовано актуальні проблеми дизайну одягу. Запропоновано багатомірну модель класифікації тематики наукових досліджень в області дизайну сучасного одягу. Надано функціонально-семантичне трактування обраних ознак класифікації та відповідних систем індикаторів.

Ключові слова: актуальні проблеми дизайну одягу, багатомірна модель класифікації, індикатори ознак класифікації.

Аннотация. Гардабхадзе И.А. Актуальные проблемы теории и практики художественного проектирования современной одежды. Охарактеризованы актуальные проблемы дизайна одежды. Предложена многомерная модель классификации тематики научных исследований в области дизайна современной одежды. Предоставлено функционально-семантическое трактование избранных признаков классификации и соответствующих систем индикаторов.

Ключевые слова: актуальные проблемы дизайна одежды, многомерная модель классификации, индикаторы признаков классификации.

Annotation. Hardabkhadze I.A. Issues of the day of theory and practice of the artistic planning of modern clothes. The article describes the actual problems of fashion design. Multivariate model was proposed toward classification of scientific research subjects in the field of artistic design clothing. The functional-semantic interpretation was presented for chosen parameters of classification together with description of each group of indicators.

Key words: actual problem of fashion design, multidimensional model of classification, the indicators of classification parameters.

Постановка проблеми. Інновації в сфері обробки та утилізації інформації, досягнення в автоматизації технологічних процесів спричинили появу нових можливостей у проектуванні, виготовленні та реалізації сучасних моделей одягу. Які ж характерні особливості розвитку сучасної індустрії моди?

В естетичному плані – це співіснування декількох систем цінностей. Наприклад, поняття «кітч» з терміну негативного значення всі частіше перетворюється в позначення тенденції у певному стилі. Функціональні характеристики збагатилися новими функціями моделей, відражаючих тенденції енерго- та ресурсозбереження, екологізації моди. Нова функціональність породжує нові вимоги до дизайнерських розробок.

Усе помітніше прагнення до індивідуалізації, до реставрації особистісного підходу щодо формування за допомогою костюма стилю та іміджу особистості. Модернізація ролі дизайнерів здійснюється шляхом розширення дизайнерської «зони участі» у повному циклі створення та просування на ринок фешн-продуктів, за рахунок автоматизації технологічних процесів і розвинених засобів візуалізації [8]. Вагомим споживчим трендом стає прискорення споживання. Це створило сприятливу ситуацію для появи феномену та нової бізнес-формули «fast-fashion» (швидка мода) [16]. Особливість даного напрямку в тому, що колекції оновлюються не раз на сезон, а щомісяця. Наприклад, ZARA змінює асортименти в магазинах два рази в тиждень (100 разів на рік), BENETTON – 20 разів на рік, MEXX – 12 разів на рік [16], [34]. Під впливом тенденцій прискорення споживання та індивідуалізації з'являються підприємства нового типу. Самостійні, незалежні, вони крок за кроком повертаються до виробництва одиначної продукції.

В умовах сучасних тенденцій успішному фешн-дизайнеру необхідний широкий кругозір, що перекриває суміжні спеціалізації. Орієнтація в сучасних тенденціях розвитку теорії та практики художнього проектування костюму поряд з почуттям моди і стилю, з розвиненим баченням митця стає ключовим фактором успіху дизайнера. Це висуває аналіз та класифікацію актуальних проблем художнього проектування сучасного одягу на рівень самостійного напрямку досліджень проблем індустрії моди.

Актуальність та зв'язок роботи з науковими програмами. Аналіз, класифікація, пошук та застосування інноваційних методів удосконалення теорії та практики художнього проектування костюма з урахуванням галузевих особливостей ринку індустрії моди є актуальними проблемами, оскільки направлені на підвищення ефективності проектування сучасного одягу. Зазначена тематика, поряд з питаннями вдосконалення учбового процесу підготовки фешн-дизайнерів, представляє один з основних напрямів науково-дослідних робіт, які ведуться кафедрою дизайну одягу Київського Національного Університету культури і мистецтв.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Більшість сучасних підходів до проектування базується на методології, що бере початок із другої половини ХХ століття, коли переважало масове виробництво одягу

Надійшла до редакції 24.12.2012

[15], [18] – [22], [26] – [29]. Ця методологія пройшла довгий шлях еволюції та сформувалася в розвинену концепцію створення одягу, засновану на системному підході до проектування, збагачену прийомами підвищення естетичних і утилітарних якостей одягу з урахуванням результатів прогнозування моди [1] – [5], [19] – [22], [26] – [29]. Науковим дослідженням, присвяченим розвитку теорії та практики художнього проектування костюма, присвячені роботи багатьох авторів. У роботах Е. М. Андросової [1], Т. О. Бердник [2], [3], Г. П. Бескоровайної [4], І. А. Гардабхадзе [5] – [13], Г. М. Гусейнова [15], Є. В. Ильичевої [21], Т. В. Козлової, Л. Б. Рытвинської, Р. А. Степучева [19], М. А. Коробцевої [23], І. А. Кузнецової [25], Ф. М. Пармона [27], Г. І. Петушкової [28], [29], О. В. Секачева [31], В. Ф. Сидоренко [32], І. Н. Стора [33], З. Тканко, О. Коровицького [36], Є. Н. Цховребадзе [37], Н. В. Чупріної [38] розглядаються різні підходи до процесу проектування костюма. Авторами досліджені способи створення структури костюма, методи формоутворення, прийоми використання творчих першоджерел, алгоритми розробки композиційного й стилістичного рішення костюма, принципи візуального сприйняття й використання їх у методиці імпресивного проектування. О. І. Косенко [24] розглядає наукові підходи до вирішення проблем формоутворення. У роботі В. В. Гурдіної [14] проводиться аналіз сучасних методів художнього проектування одягу. Автор коротко характеризує комбінаторний метод, методи трансформації, кінетизму, модульного проектування, деконструкції, реконструкції, реплікації, інверсії, аналогії, асоціації, імітації, інтерпретації, імпровізації, ідентифікації, біонічний метод, методи карикатури. Висновок автора полягає в тому, що в сучасній практиці художнього проектування костюма існує значна кількість творчих методів, які допомагають дизайнерові втілити свій задум у життя. «Проте, у фаховій літературі не вистачає візуальних прикладів та більш широкого аналізу» [14]. У поле зору автора не потрапили аналітичні методи формоутворення, а також методика оцінки художньо-естетичних і утилітарних якостей моделей, без чого неможливий контроль якості та управління ефективністю процесу проектування. Інтенсивно розвивається напрямок імпресивного проектування та інноваційна техніка тривимірного моделювання об'ємно-пластичних форм та фактур, яка блискуче реалізована в творчості голландського дизайнера Айріс Ван Ерпен. Ряд робіт присвячений методиці оцінки художньо-естетичних якостей костюма. Першими підходами до вироблення критеріїв естетичної оцінки одягу є роботи Є. Б. Кобляковой [18], що виявила показники естетичних властивостей одягу, і Ф. М. Пармона [27], що запропонував оцінювати їх на основі попередньо побудованого еталонного ряду зразків одягу із градацією оцінки: кращі, гарні, задовільні й погані. Тенденції впровадження стандартів управління якістю в сегменті сучасного одягу відбиті в роботах [6], [9], [11], [12], присвячених розробці методики комплексної оцінки ефективності процесу проектування. Такі оцінки, поряд з їх різновидом – багатокомпонентною оцінкою

моделей колекцій в умовах подіуму, необхідні для управління ефективністю процесу створення й просування сучасного костюма на фешн-ринок.

Формулювання актуальних проблем, що вимагають рішення. Незважаючи на різноманіття наукових підходів і досліджень, присвячених феномену костюма, методологія художнього проектування поряд з механізмами управління ефективністю цього процесу залишають невирішеними безліч актуальних проблем. Ряд методів, розглянутих в [14], не тільки схожий назвами. Відмінності в характеристиках методів часто настільки незначні, що декілька методів представляються ідентичними, а відмінності у формулюваннях обумовлені баченням авторів розходженнями в прийомах використання характерних рис першоджерел в сучасному костюмі. По суті, перераховані методи можна розділити на два класи – методи подолання інерції мислення та методи творчого синтезу типізованих елементів першоджерел з елементами-носіями характерних рис тенденцій моди.

У роботі О. С. Самоненко [30], присвяченій розробці асоціативно-образного метода проектування, відзначається недостатній рівень вивченості механізмів творчого пошуку дизайнерських рішень костюма. «Существует мнение, что для создания образного решения костюма достаточно вдохновения, поэтому системно-аналитическая работа на этапе концептуально-образных поисков нередко заменяется так называемым «интуитивным подходом»» [30].

Загальна концепція художнього проектування одягу виявляє ознаки відставання від вимог сьогодення. Методологія, що заснована на парадигмі масового виробництва, уніфікації та статистичному усередненні характеристик споживачів, втрачає актуальність. Застосовуваний системний підхід охоплює не всі ринкові процеси створення сучасного одягу. Не враховано в явному вигляді вплив етапу, що передує формуванню завдання на проектування. Не охоплений системним аналізом і період, що передує реалізації: презентація колекції та її подальша доля на шляху до споживача. Це веде до втрати інформації про особливості сприйняття користувачами пропонованих дизайнером виробів, а також до неузгоджених дій на етапі реалізації моделей.

Розвинені можливості оптимізації технологічних показників і процесів серійного виробництва одягу, які утворюють сильні сторони масового виробництва, в процесі створення сучасного одягу найчастіше працюють неефективно. Подолання цього протиріччя приховує у собі величезний потенціал. Накопичений галузевий досвід, прийоми управління ходом окремих процесів створення й реалізації одягу не втрачають актуальності. Це унікальна платформа галузевих знань. Адже не всі накопичені знання, не всі методи художнього проектування та організації виробництва одягу можуть бути механічно перенесені в нові умови. Для успішного управління створенням сучасного одягу потрібен перегляд методів художнього проектування з модернізацією системного підходу, який міг би об'єднати всі методи на єдиній методологічній платформі.

Мета роботи. Мета даної роботи – охарактеризувати актуальні проблеми теорії та практики художнього проектування костюма, а також побудувати модель класифікації тематик наукових досліджень, що охоплює існуючі різноманітні методи рішення проблем дизайну одягу на загальній методологічній платформі.

Завдання. Для досягнення цієї мети були вирішені наступні завдання:

- проведений аналіз та класифікація тематики наукових досліджень у галузі дизайну сучасного одягу;
- запропонована модель «куба класифікації тематики досліджень» на базі тривимірного простору ознак;
- тривимірна модель класифікації розширена на 5 та 6-мірний простір ознак класифікації;
- надано функціонально-семантичне трактування обраних ознак класифікації й відповідних систем індикаторів.

Виклад основного матеріалу

Основні напрямки науково-дослідної діяльності у вирішенні актуальних проблем теорії та практики проектування сучасного одягу

Дизайн є багатодисциплінарною діяльністю, яка базується на об'єднаному фундаменті гуманітарних та технічних наук. Багатодисциплінарність є причиною труднощів аналізу й систематизації актуальних проблем дизайну одягу. Безліч напрямків досліджень вимагають застосування системного підходу до аналізу факторів, що впливають на ефективність подальшого розвитку методики проектування костюма.

Аналіз та класифікація напрямків наукових досліджень у галузі дизайну сучасного одягу. Оскільки теорія художнього проектування костюма постійно розвивається, з'являються нові напрямки досліджень і нові ідеї, які неможливо передбачити заздалегідь. Тому для ідентифікації актуальних напрямків досліджень і орієнтації в останніх досягненнях методології доцільно створити модель, що дозволяє в реальному часі відслідковувати актуальні питання проектування, нові ідеї та інновації. Незважаючи на унікальність завдань кожного дизайн-проекту, можна відзначити типові ситуації, що призводять до харак-

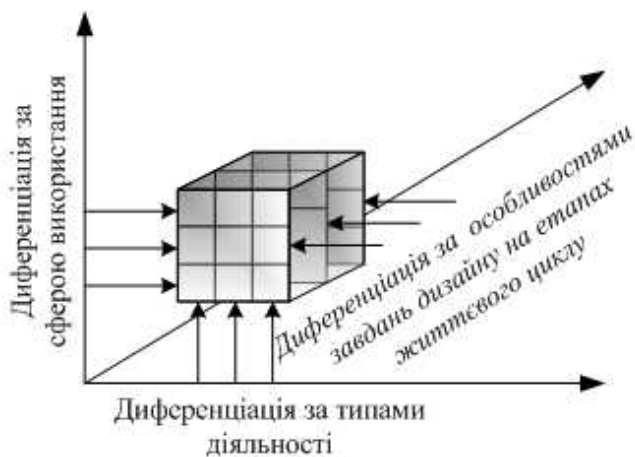

Рис. 1. Класифікаційний куб тематики проблем дизайну одягу за напрямками досліджень, етапами життєвого циклу та сферою використання

терних проблем. Якщо аналогів виниклих проблем та їх успішних рішень знайти не вдається, то найбільш доцільним шляхом стає науково-дослідний підхід до їх вирішення.

Для пошуку відповідей за допомогою відомих рішень корисно класифікувати тематику проблем за напрямками досліджень, етапами життєвого циклу та сферою використання. Результати класифікації можна представити у формі куба, кожна площина котрого утворюється вибором одного з ознак класифікації й представлена матрицею двох інших ознак. В осередках матриць куба поміщені теми науково-дослідних робіт, які відповідають значенням класифікаційних ознак для цього осередку. Наочне подання куба класифікації тематики наукових досліджень наведено на рис. 1.

На основі куба класифікації можна, використовуючи тематику кожного осередку, відокремити вже вирішені проблеми від завдань, що вимагають проведення оригінальних досліджень, визначити завдання, які вже були здійснені в даній області й продемонстрували позитивні результати, та побудувати типові сюжети рішення певних завдань проектування науковими методами.

Характеристика сукупності значень ознаку класифікації «напрямки наукових досліджень за типами діяльності». Класифікуємо напрямки наукових досліджень за ознаками типів діяльності:

1. Напрямки експресивного типу діяльності з переваженням художньо-естетичного мислення. Ці напрямки відповідають евристичним методам художнього проектування сучасного костюма.
2. Напрямки з комбінованим типом діяльності та істотним внеском експресивної та формалізовано-алгоритмічної складових. Ці напрямки відповідають художньо-аналітичним методам проектування сучасного костюма.
3. Напрямки формалізовано-аналітичних типів діяльності з переваженням формалізованих технічних методів та використанням технологічних відомостей. Ці напрямки відповідають аналітичним методам проектування, що краще усього піддаються алгоритмізації.

Характеристика сукупності значень ознаку класифікації «сфери використання наукових підходів». Наукові підходи для вирішення проблем створення, виробництва та просування сучасного одягу на ринок індустрії моди можна зарахувати до одного з наступних напрямків, пов'язаних зі сферами діяльності:

1. Проблеми розвитку теорії художнього проектування костюму.
2. Управління ефективністю процесів проектування.
3. Розвиток методів управління креативною генерацією дизайнерських рішень.
4. Дослідження у напрямку маркетингу та менеджменту бізнес-процесів індустрії моди.
5. Проблеми матеріалознавства, конструювання та технології.
6. Питання мистецтвознавства та культурології.
7. Вдосконалення освітнього процесу, розвиток навчальних програм та методики викладання дизайну.

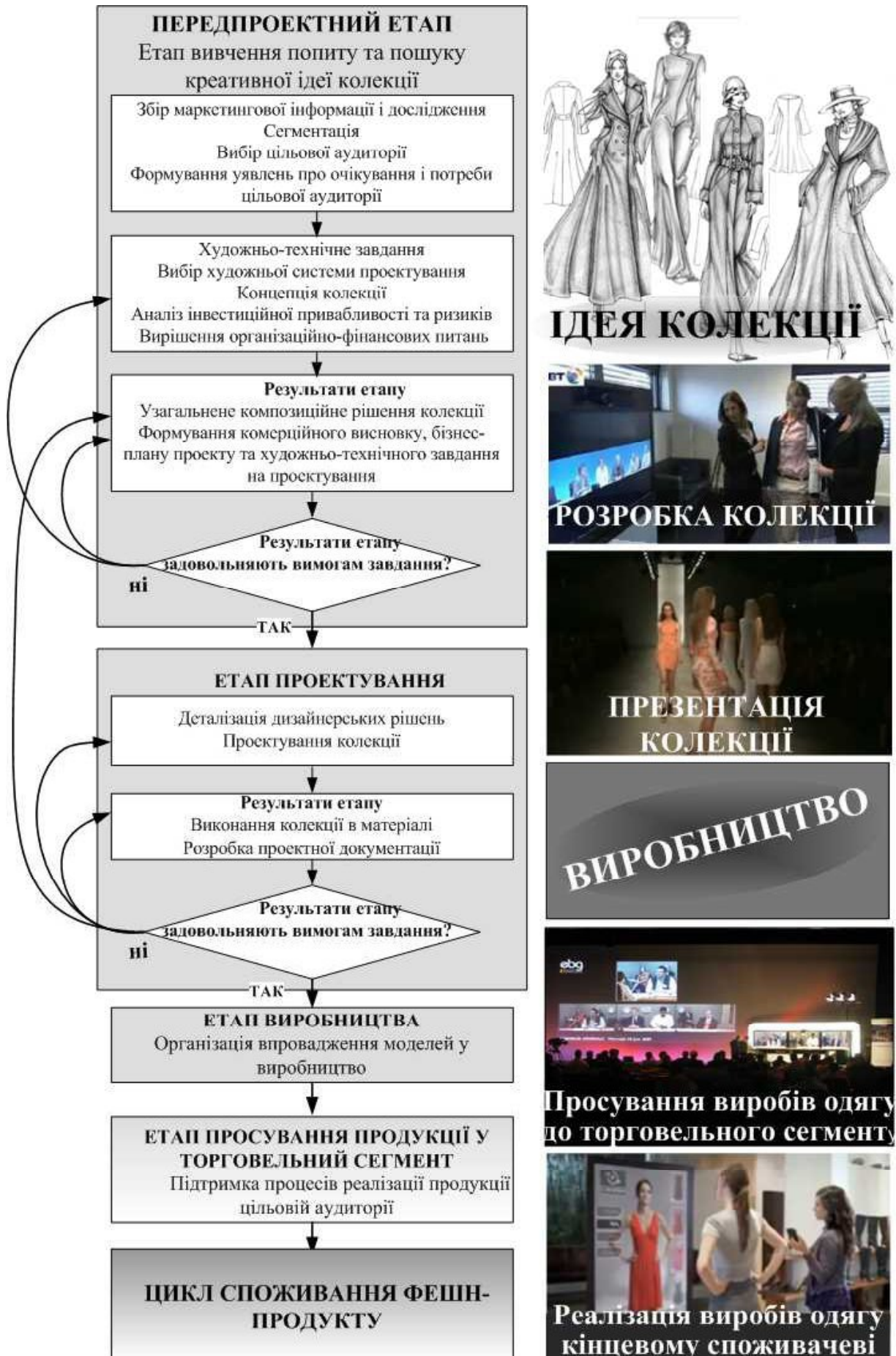

Рис. 2 Проблеми і завдання процесів проєктування, виробництва та просування на ринок індустрії моди моделей сучасного одягу на етапах життєвого циклу

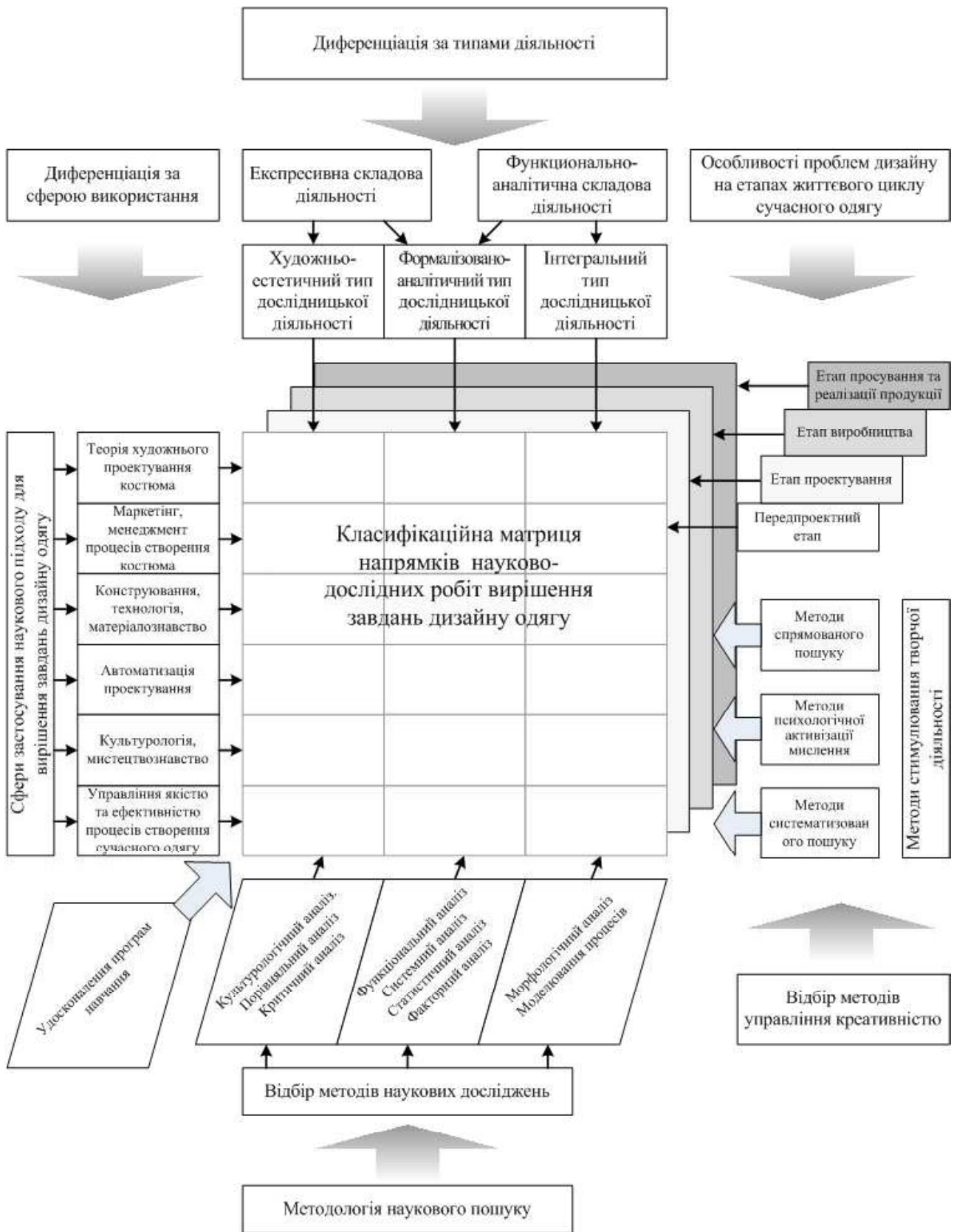

Рис. 3. Модель класифікації наукових досліджень дизайну одягу на базі 5 ознак: – за типами діяльності, сферою використання, етапами життєвого циклу фешн-продукта, у залежності від методів управління креативністю та відбору методів наукових досліджень

Характеристика сукупності значень ознаку класифікації «проблеми та завдання дизайну на етапах життєвого циклу одягу». Процес створення сучасного одягу складається з декількох послідовних етапів, які розпочинаються раніше, ніж дизайнер розпочне перші замальовки майбутніх моделей. В умовах індустрії моди бачиться доцільним представити процес висновку на ринок виробів сучасного одягу в термінах «життєвого циклу» фешн-продукта. Його життєвий цикл складається із циклу впровадження моделі на ринок індустрії моди, реклами та циклу споживання. Процеси, з яких складається цикл впровадження, можна представити чотирма етапами:

- передпроектний етап;
- етап проектування колекції;
- етап виробництва;
- етап просування та реалізації продукції у сегмент роздрібною торгівлі.

Можна також позначити додатково постпроектний етап, що пов'язаний із просуванням колекції на ринок після її виготовлення у матеріалі, розподілений між етапами від розробки дизайнерських рішень до реалізації моделей сучасного одягу в торговельний сегмент.

Передпроектний етап призначений для оцінки попиту на основі маркетингових досліджень потреб і очікувань цільових груп користувачів. Головна мета етапу полягає у плануванні проекту, визначенні вузької цільової групи споживачів, формуванні художньо-технічного завдання, у виборі художньої системи проектування та знаходженні креативної ідеї колекції.

Постпроектний етап складається із здійснення авторського нагляду у процесі організації запуску моделей у виробництво, авторського контролю відповідності готової продукції вимогам проектною документації та із заходів щодо просування на ринок готових виробів. Цей етап починається з демонстрації колекції цільовій аудиторії, яка утворюється з представників виробництва, торгівлі (байерів), інвесторів, преси та деяких представників цільових груп потенційних споживачів..

Етап проектування – це етап деталізації задуму та концепції колекції, побудови композиції, пошуку дизайнерських рішень, моделювання, розробки і оформлення проектною документації, виготовлення моделей в матеріалі, експериментальної перевірки і оцінки художньо-естетичних вимог колекції під час її презентації.

Етап виробництва призначений для вибору форми та організації виробництва – від одиначної реалізації окремих моделей до серійного виробництва.

Просування і реалізація продукції у сегмент роздрібною торгівлі – це етап, на якому відбувається презентація колекції торговельним представникам та кінцевому споживачеві. Проблеми та завдання дизайну одягу на кожному з етапів циклу просування і реалізації проілюстровані на рис. 2.

Для кожного із напрямків та завдань дизайну одягу характерні специфічні наукові методи й прийоми досліджень. Їх вибирають в залежності від переваги характеру діяльності, від прийомів стимулюван-

ня креативної генерації ідей. Урахування додаткових параметрів збільшує розмірність «куба класифікації» до багатомірної моделі.

Модель класифікації напрямків та завдань наукових досліджень дизайну одягу, яка заснована п'ятьма ознаками класифікації – за типами діяльності, сферою використання, етапами життєвого циклу фешн-продукта, у залежності від методів управління креативністю та методів наукових досліджень, показана на рис. 3. На цьому рисунку в ролі додаткового, шостого параметра, позначений процес удосконалювання навчальних програм підготовки дизайнерів одягу. В процесі актуалізації навчальних програм необхідно враховувати всі фактори впливу. Тому завдання типу модернізації профільних програм з дисциплін «художнє проектування одягу» або «дизайн-проектування» винесені в окрему категорію, що утворить шестимірний простір аналізу. Через складність багатомірної моделі для практичного застосування слід зменшити розмірність моделі попереднім послідовним вибором трьох параметрів, у результаті чого аналізу буде підлягати двовимірний матриця тематик досліджень.

Висновки та напрями подальших досліджень.

Охарактеризовано існуючі методи художнього проектування костюма, сформульовано недоліки діючих методик і шляхи подальшого вдосконалювання процесів створення й просування виробів на ринок сучасного одягу. Показано, що дизайн початку ХХІ століття отримує унікальний шанс узгодити економічні, соціокультурні й суто людські цілі та втілити їх у дійсно нових формах, які забезпечуються сучасними технологіями, матеріалами і науковими знаннями. Майбутнє моди – це союз творчості, креативної генерації дизайнерських рішень, автоматизації технології виробництва та інформатизації бізнес-процесів.

Розроблено принципи нового системного підходу до аналізу й класифікації проблем теорії та практики художнього проектування сучасного одягу. Запропоновано тривимірну модель класифікації тематики досліджень у галузі дизайну одягу, яка розширена на 5 і 6-мірні моделі простору ознак. Дано функціонально-семантичне трактування обраних ознак та відповідних індикаторів.

Подальший розвиток дослідження доцільно продовжити в напрямку наповнення кожної з осередків класифікаційної моделі переліком однотипних методів проектування з аналізом їх ефективності. Актуальною проблемою є розробка на базі запропонованих моделей продуктивної методики синтезу окремих елементів моделі, які мають кращі характеристики у своєму класі, для розробки нових методик проектування.

Список використаних джерел:

- Андросова Э. М. Основы художественного проектирования костюма : учеб. пособ. / Э. М. Андросова. – Челябинск : Челяб. гос. ун-т, 2005. – 176 с.
- Бердник Т. О. Архитектоника костюма. Социокультурная динамика : дис. ... канд. философ. наук : 24.00.01 / Т. О. Бердник. – Ростов-н/Д., 2004. – 147 с.
- Бердник Т. О. Дизайн костюма / Т. О. Бердник, Т. П. Неклюдова. – Ростов н/Д. : Феникс, 2000. – 448 с.
- Бескорвайная Г. П. Научные основы проектирования гармоничной и композиционно-целостной одежды : дис. ... д-ра техн. наук : 05.19.04 / Г. П. Бескорвайная. – М., 2004. – 416 с.
- Гардабхадзе И. А. Исследование в методике анализа моделей аналогов при проектировании модной базовой формы системы «коллекция» / И. А. Гардабхадзе // Вісник КНУТД. – 2006. – № 4. – С. 99–105.
- Гардабхадзе И. А. Повышение эффективности процессов создания современной одежды на основе принципов проектного управления / И. А. Гардабхадзе // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. – 2011. – № 10. – С. 13–15.
- Гардабхадзе І. А. Аналіз факторів підвищення ефективності процесів створення сучасного одягу / І. А. Гардабхадзе // Вісник КНУТД. – 2009. – № 6. – С. 119–123.
- Гардабхадзе І. А. Інноваційні методи візуалізації результатів художнього проектування одягу в індустрії моди / І. А. Гардабхадзе, М. О. Островецька // Наукові записки КНУКіМ. – К., 2012. – Вип. 13 – С. 33–41.
- Гардабхадзе І. А. Комплексна оцінка ефективності процесу проектування одягу на основі багатокомпонентної моделі / І. А. Гардабхадзе // Вісник КНУКіМ. Серія «Мистецтвознавство». – К., 2009. – Вип. 20. – С. 33–43.
- Гардабхадзе І. А. Особливості маркетингових комунікацій індустрії моди у сфері дизайну одягу / І. А. Гардабхадзе // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2012. – № 2. – С. 64–77.
- Гардабхадзе І. А. Особливості проектного управління процесами створення сучасного одягу / І. А. Гардабхадзе // Вісник ХДАДМ. – Х., 2011. – Вип. 7. – С. 39–48.
- Гардабхадзе І. А. Особливості системного підходу до проектування сучасного одягу на основі поетапного управління ефективністю процесів розробки / І. А. Гардабхадзе // Вісник КНУКіМ. Серія «Мистецтвознавство». – К., 2010. – Вип. 22. – С. 25–42.
- Гардабхадзе І. А. Сучасні тенденції у дизайні одягу та їх відображення в освітньому процесі / І. А. Гардабхадзе, Т. Ф. Кротова // Вісник КНУКіМ. Серія «Мистецтвознавство». – К., 2010. – Вип. 23. – С. 39–46.
- Гурдіна В.В. Сучасні методи проектування в дизайні одягу та їх особливості / В.В. Гурдіна // Вісник ХДАДМ. – 2009. – № 4. – С. 39-44.
- Гусейнов Г.М. Композиция костюма: Учебник для ВУЗов / Г.М. Гусейнов, В.В. Ермиловна, Д.Ю. Ермиловна. – М.: «Академия», 2004. – 432 с.
- Захарова М. Fast Fashion в современной модной индустрии / М. Захарова // Модный Magazine. – 2007. – №9. – С.90-93
- Индустрия моды [Электронный ресурс] // Энциклопедия «Кругосвет». – Режим доступа: http://www.krugosvet.ru/enc/gumanitarnye_nauki/ekonomika_i_pravo/INDUSTRIYA_MODI. – Дата доступа: 22.02.2012. – Загл. с экрана.
- Коблякова Е.Б. Основы проектирования рациональных размеров и формы одежды / Е.Б. Коблякова. – М.: Легкая и пищевая пром., 1984. – 208с.
- Козлова Т. В. Основы теории проектирования костюма : учеб. для вузов по спец. «Худож. оформ. и моделирование изделий текстил. и лег. пром-сти» / Т. В. Козлова, Р. А. Степучев, Г. И. Петушкова и др. ; под ред. Т. В. Козловой. – М. : Легпромбытиздат, 1988. – 350 с.
- Козлова Т. В. Основы художественного проектирования изделий из кожи : учеб. для вузов по спец. «Худож. оформ. и моделирование изделий текстил. и лег. пром-сти» / Т. В. Козлова. – М. : Легпромбытиздат, 1987. – 232 с.
- Козлова Т. В. Стиль в костюме XX века : учеб. пособ. для ВУЗов / Т. В. Козлова, Е. В. Ильичева. – М. : МГТУ им. А. Н. Косыгина, 2003. – 160 с.
- Козлова Т. В. Художественное проектирование костюма / Т. В. Козлова. – М. : Легкая и пищевая промышленность, 1982. – 144 с.
- Коробцева М. А. Проектирование одежды. Импрессионный подход / М. А. Коробцева. – М. : «Гном и Д», 2001. – 160 с.
- Косенко О. И. Анализ научных подходов к эволюции формы костюма [Электронный ресурс] / О. И. Косенко. – Режим доступа: <http://www.icr-ua.com/ru/node/1249>. – Дата доступа 10.02.2012. – Загл. с экрана.
- Кузнецова И. А. Импрессионный подход на примере дизайна одежды [Электронный ресурс] / И. А. Кузнецова, Е. В. Бессарабова, С. Л. Тарнавская // Наукові нотатки. – 2008. – Вип. 22, т. 2. – С. 176–184. – Режим доступа: http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/Nn/2002_2009/naunot15.htm. – Дата доступа: 25.03.2012. – Назва з екрана.
- Основы теории проектирования костюма : учеб. для вузов / под ред. Т. В. Козловой. – М.: Легпромбытиздат, 1988. – 352 с.
- Пармон Ф.М. Композиция костюма. Одежда, обувь, аксессуары / Ф.М. Пармон. – М.: Легпромбытиздат, 1997. – 318 с.
- Петушкова Г.И. Проектирование костюма : учеб. для высш. учеб. заведений / Галина Ивановна Петушкова. – М. : Изд. центр «Академия», 2004. – 416 с.
- Петушкова Г. И. Трансформативное формообразование в дизайне костюма / Г. И. Петушкова. – М. : МГУДТ, 2010. – 201 с.
- Самоненко О.С. Ассоциативно-образный метод проектирования костюма : Автореферат дис. ... кандидата искусствоведения : 17.00.06 — техническая эстетика и дизайн / О.С. Самоненко. – Санкт-Петербург : Санкт-Петербургский государственный университет сервиса и экономики, 2012. – 23 с.
- Секачева О. В. Выявление образно-информационной структуры современной российской моды : дис. ... канд. техн. наук : 05.19.07 / О. В. Секачева. – М., 1999. – 196с.
- Сидоренко В. Ф. Генезис проектной культуры и эстетика дизайнерского творчества : автореф. дис. на соиск. ученой степ. д-ра искусствоведения : 17.00.06 / В. Ф. Сидоренко. – М., 1990. – 32 с.
- Стор И. Н. Смыслообразование в графическом дизайне : учеб. пособ. для вузов специальности «Художественное проектирование текстильных изделий» / И. Н. Стор. – М. : МГТУ им. А. Н. Косыгина, 2003. – 295 с.
- Сумина О. Н. Развитие рынка технологичных инноваций в Украине у процесі інтернаціоналізації науки і технології / О. Н. Сумина, Ю. Я. Ткачук // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2011. – № 2. – С. 139–144.
- Тангейт М. От Armani до Zara: построение бренда в сфере моды / М. Тайгент. – М. : Альпина Бизнес Букс, 2007. – 292 с.
- Тканко З. Моделирование костюма в Украине XX столетия : навч. посіб. для студ. навч. закл. мистецтва і легкої пром-сті, художників, мистецтвознавців / З. Тканко, О. Коровицький. – Л. : «Брати Сиротинські і К», 2000. – 96 с.
- Цховребадзе Е. Н. Механизмы визуализации модной формы женской одежды : автореф. дис. на соиск. ученой степ. канд. техн. наук : 17.00.06 / Е. Н. Цховребадзе. – М., 2005. – 22 с.
- Чуприна Н. В. Розробка художньо-технологічних принципів проектування колекції сучасного жіночого костюма на основі українського народного одягу : автореф. дис. на соиск. ученой степ. канд. техн. наук : 05.19.04 / Н. В. Чуприна. – К. : КНУТД, 2001. – 15 с.